

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיעור דרך רחוקה

(צ"ג ב') משנה: איזו היא דרך רחוקה? (1) (מי שהיה) מן המודיעים ולחוץ. וכמידתה (שיעור המרחק שממנה לירושלים) לכל רוח. דברי רבי עקיבא. (2) רבי אליעזר אומר: (אפילו היה) מאיסקופת (מפתן) העזרה ולחוץ (בזמן שחיתת הפסת, נדון כדרך רחוקה).

אמר עולא: (המרחק) מן המודיעים לירושלים, חמישה עשר מילין הוא (ומיל אלפיים אמה).

סבר לה כי הא דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כמה מהלך אדם (בינוני) ביום, עשרה פרסאות (שהם ארבעים מיל). מעלות השחר (שיוצא לדרך) ועד הנץ החמה, חמשת מילין, משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים (שמפסיק ללכת) חמשת מילין, פשו להו תלתין (מהנץ החמה עד השקיעה 30 מיל). (ונמצא שהוא הולך) חמיסר (15 מיל) מצפרא לפלגא דיומא (מהבוקר עד חצות), וחמיסר מפלגא דיומא לאורתא (עד שקיעת החמה).

(1) עולא לטעמיה, דאמר עולא: אי זה הוא דרך רחוקה? כל שאין יכול להיכנס (לעזרה) בשעת שחיטה (שאפילו יצא בחצות לא יספיק להגיע לפני שקיעה).

(2) ורב יהודה אמר: כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה (שאפילו יצא בחצות היום לא יספיק להגיע לפני סוף הלילה).

(צ"ד א') תנו רבנן: היה עומד חוץ למודיעים, ויכול ליכנס (לעזרה בזמן שחיטה) בסוסים ובפרדים (במרוצה), יכול יהא חייב? תלמוד לומר "וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה", והלה היה בדרך (דחוץ למודיעין דרך רחוקה הוא). היה עומד לפני מן המודיעים, ואין יכול ליכנס (לעזרה בזמן) מפני גמלים וקרונות המעכבות אותו, יכול לא יהא חייב (כרת)? תלמוד לומר "וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה", והרי לא היה בדרך.

אמר רבא: שיתא אלפי פרסי (6000 פרסאות) הוי עלמא (מהלך החמה במשך היום ממזרח למערב). וסומכא דרקיעא (עובי הרקיע שעוברת החמה לאחר השקיעה), אלפא פרסי (אלף פרסאות).

סבר לה כי הא דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כמה מהלך אדם בינוני ביום, עשר פרסאות (שהם 40 מיל). מעלות השחר ועד הנץ החמה, חמישה מילין. משקיעת החמה עד צאת הכוכבים, חמישה מילין. נמצא עוביו של רקיע אחד מששה (ממהלך השמש) ביום (במשך היום).

מיתבי: רבי יהודה אומר: עוביו של רקיע, אחד מעשרה (ממהלך השמש) ביום (במשך היום). תדע, כמה מהלך אדם בינוני ביום, עשר פרסאות (שהן 40 מיל). ומעלות השחר עד הנה"ח ארבעת מילין. משקיעת החמה ועד צה"כ ארבעת מילין (הרי נשארים 32 מילין מהנץ החמה עד לשקיעה). נמצאת עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום.⁴

תיובתא דרבא. תיובתא דעולא. תיובתא.

⁴ רבי יהודה קחשיב לכוליה יומא מעלות השחר ועד צאת הכוכבים, מיהו בהא מותבינן לרבא, דקתני הכא מעלות השחר ועד הנץ החמה ארבעה מילין, דהיינו עובי הרקיע, וכן משקיעתה ועד צאת הכוכבים ארבעה מילין, פשו להו שלשים ושתים מילין מהנץ החמה ועד שקיעה (ונמצא לפי זה, שעולא היה צריך לומר שהמרחק ממודיעים לירושלים ט"ז מיל), ותיובתא דרבא דעולא דאמרי שלשים מילין. רש"י.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לימא תיהוי תיובתא דרבי יוחנן (שאמר שמהלך אדם ביום 40 מיל, 5 מעלות השחר עד הנץ ו-5 מהשקיעה עד צאת הכוכבים)?

אמר לך: אנא ביממא הוא דאמרי, ורבנן הוא דקא טעו, דקא חשבן דקדמא וחשוכא.²

(צ"ד ב') (שנינו במשנה) ורבי אליעזר אומר מאיסקופת כו'. (ומקשה) ואף על גב דמצי עייל, ולא אמרינן ליה קום עייל. **והתניא:** יהודי ערל שלא מל, ענוש כרת דברי רבי אליעזר (אלמא אמרינן ליה קום מהול)!)

אמר אביי: דרך רחוקה לטהור,³ ואין דרך רחוקה לטמא.⁴

רבא אמר: תנאי היא. **דתניא:** רבי אליעזר אומר: נאמר ריחוק מקום בפסח, ונאמר ריחוק מקום במעשר.⁵ מה להלן חוץ לאכילתו, אף כאן חוץ לאכילתו (חומת ירושלים). רבי יוסי בר רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר: חוץ לעשייתו (חומת עזרה).⁶

שיטות הראשונים

מן המודיעים ולחוץ וכמידתה לכל רוח: הרמב"ם פסק כרבי עקיבא, שמן המודיעים ולחוץ, וכמידתה לכל רוח, נחשב בדרך רחוקה. וכדפירש עולא, חמישה עשר מיל.⁷

איזו היא דרך רחוקה: לעולא כל שאין יכול להיכנס בשעת שחיטה, וכן פסק הרמב"ם. דעת רוב הראשונים בביאור דברי עולא, שזמן שחיטה היינו מחצות היום עד הערב. **והרמב"ם** פירש ששיעורו מהנץ עד חצות.⁸

שיעור מהלך מיל: הרמב"ם כתב במקום אחד ששיעור מיל הוא כ"ד דקות.⁹ אמנם במקום אחר כתב שהוא י"ח דקות.¹⁰

² אני כללתי של כל היום מעלות היום עד צאת הכוכבים עשרה פרסאות, ולא פירשתי כמה קודם הנץ החמה ואחר שקיעתה. ורבנן, עולא ורבא שפירשו הדבר טעו בקדמא וחשוכא, שרוב בני אדם מהלכין חמשה מילין קודם הנץ החמה על ידי שמשכימין קודם עלות השחר, וכן אחר שקיעתה על ידי שמחשכין ליכנס אחר צאת הכוכבים. רש"י.

³ והרי הוא בדרך רחוקה, דחוץ לעזרה 'דרך רחוקה' מיקרי, דילפינן מריחוק מקום דמעשר, מה להלן חוץ למקום הכשירו, אף כאן חוץ למקום הכשירו, והכשירו דפסח בעזרה היא, הלכך לא אמרינן ליה קום עייל. רש"י.

⁴ דלאו משום טעמא דריחוק איפטר טמא, אלא משום דלא מצי אכיל לאורתא, והכי נמי אין דרך רחוקה לערל (והאי דנקט טמא, משום דלעיל, צ"ג ב', אמרו להאי שינויא גבי טמא), וכיון דערל מצי לתקוני נפשיה, מיחייב; דלא פטריה רחמנא לטמא אלא משום דלא מצי למיכל באורתא, והאי מצי למיכל, והכי נמי ערל. רש"י.

⁵ ריחוק מקום בפסח, "או בדרך רחוקה לך" (במדבר, בהעלותך, ט, ז), ריחוק מקום במעשר "וכי יבנה מִמֶּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תִכַּל שְׂאֵתוֹ) כִּי יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם" (דברים, ראה, יד, כד), חוץ לחומת ירושלים אפילו פסיעה אחת, דכתיב "כִּי לֹא תִכַּל שְׂאֵתוֹ", ואין שאת אלא אכילה, במסכת מכות (י"ט ב'). רש"י.

⁶ אלמא איכא תנאי דפליגי בדרבי אליעזר, ותנא דערל שלא מל פליג, ואמר דלא פטר רבי אליעזר אלא בעומד חוץ למודיעים, דלא מצינו למימר ליה קום עול. רש"י.

⁷ והגר"א (או"ח תנטב, ס"ק ה) תמה עליו, דהא איתותב עולא! וכן כתב ה'ליקוטי הלכות', דלפי התיובתא, יש בין הנה"ח לשקיעה 32 מיל, וא"כ שיעור 'דרך רחוקה' הוא ט"ז מיל, וכן נקט לדינא.

⁸ זה לשונו: "אי זו היא דרך רחוקה? חמשה עשר מיל חוץ לחומת ירושלים: מי שהיה בינו ובין ירושלים יום ארבעה עשר עם עליית השמש חמשה עשר מיל או יתר - הרי זה בדרך רחוקה. היה בינו ובינה פחות מזה - אינו בדרך רחוקה, מפני שיכול להגיע לירושלים אחר חצות כשיהלך בגלגליו בנחת". ולכאורה לדינא, אין נפק"מ ביניהם. ונקט ב'ליקוטי הלכות' כרוב הראשונים, וכתב שכדבריהם כן הוא בירושלמי (פ"ט ה"ב). מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח ה, ח-ט). רש"י (צ"ג ב', ד"ה חמישה עשר מילין). תוספות (ד"ה עולא לטעמיה). רמב"ן (בפירושו על במדבר ט, ז). רבינו חננאל.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

וכן כתב תרומת הדשן. וכן פסק השו"ע.¹⁴

מי שעכבוהו גמלים וקרונות ולא נכנס לירושלים: רש"י פירש, שהגמלים וקרונות שלו, ומביא בניו ובני ביתו עליהן, וכיון שיכול להישמט ולילך יחיד ולשחוט, אינו אנוס, וחייב כרת. **והרמב"ם** פירש שעכבוהו גמלים וקרונות של אחרים. ופשוט שאינו מזיד, אלא הנידון לגבי חובתו בפסח שני, האם נחשב אנוס או בדרך רחוקה.¹² וכתב **ראב"ד**, אינו תופס דרך הגמרא.¹³

ערל שלא מל: כתב הרמב"ם, "טמא שִׁיכּוּל לְטַהֵר בְּפֶסַח רְאוּנוֹ שֶׁלֹא טָבַל אֶלָּא יֵשֵׁב בְּטַמְאָתוֹ עַד שֶׁעֲבַר זְמַן הַקְּרָבָן, וְכֵן עָרַל שֶׁלֹא מִלְּ עַד שֶׁעֲבַר זְמַן הַקְּרָבָן - הָרִי זֶה מִזִּיד בְּרֵאוּנוֹ. לְפִיכָּה, אִם לֹא עָשָׂה אֶת הַשְּׂנִי, אֶפְלוּ בְּשִׁגְגָה - חֵיב כְּרַת."¹⁴

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תנט)

ב. לא יניחו העסה בלא עסק ואפלו רגע אחד... ואם הניחו בלא עסק שעור מיל, הוי חמץ. ושעור מיל הוי רביעית שעה (15 דקות) וחלק מעשרים מן השעה (עוד 3 דקות)...

⁹ כן כתב הרמב"ם בפירוש המשנה לפסחים (גב), ששיעור מיל הוא ב' חומשי שעה. והרמב"ם אזיל לשיטתו שפסק כעולא, הסובר שאדם הולך מהנץ החמה עד השקיעה 30 מיל (ואם נחלק 12 שעות שהן 720 דקות ל-30 מיל שאדם הולך בהם, נמצא שמהלך מיל הוא 24 דקות). וכתב הגר"א, אבל הוא תמוה דהא איתותב עולא! וצריכים לחשב כפי החשבון של רבי יהודה בברייתא, ולפי זה יוצא מהלך אדם מהנץ החמה עד שקיעתה 32 מיל. **ויוצא שיעור מיל 22 וחצי דקות.** ואפשר שגירסה אחרת הייתה לרמב"ם דלא איתותב עולא.

¹⁰ והגר"א האריך בדבר, וביאר שיטת הרמב"ם, דודאי סבירא ליה **דחשבון י"ב שעות הוא מהנץ החמה עד שקיעת החמה.** ומפרש הסוגיא דרבי יהודה סבירא ליה דמהלך אדם ביום עשר פרסאות, היינו מנץ החמה עד שקיעת החמה (ומהלך מיל י"ח דקות). ומעלות השחר עד הנץ החמה ארבעה מיל נוספים. ומהשקיעה עד צאת הכוכבים ארבעה מיל נוספים. ועוביו של רקיע אחד מעשרה ביום, היינו עשירית מהנץ החמה עד השקיעה, דהיינו שעה וחומש (דהיינו ארבעה מיל, ואם מיל י"ח דקות, הוא 72 דקות). עיי"ש.

¹¹ או"ח תנט, **וכתב הגר"א (ס"ק ה) שהוא תמוה מאוד, ושגגה גדולה היא מאוד, שכן חשבון י"ב שעות הוא מהנץ החמה עד השקיעה.** ולפי מסקנת הגמרא, ששיעור זה הוא ל"ב מיל, **נמצא לכל מיל כ"ב וחצי דקות.** וכן כתב בב"ה"ל (ד"ה הוי רביעית) דיש פוסקים שחולקים על שיעור זה, ולדידהו שיעור מיל הוא כ"ד דקות. ויש שמחשבים שיעור מיל כ"ב וחצי דקות. ולכתחילה, במקום שאין הפסד מרובה, משהה י"ח דקות הוי חמץ ואסור בהנאה, כדעת השו"ע. אמנם בהפסד מרובה, אפשר שיש לסמוך על הני פוסקים שחולקים. וכל כמה דלא שהה עכ"פ כ"ב וחצי דקות, אין לאסור, אם לא ראינו בה סימני שיאור וסידוק. עיי"ש. מקורות: רמב"ם (פירוש המשנה פסחים גב, ולברכות א,א). תרומת הדשן (ס"י קכג, בהגה"ה).

¹² זה לשונו: ה'לך ולא הגיע מפני שעכבוהו הבהמות בדרך, או שהיה בירושלים והיה חולה ברגליו ולא הגיע לעזרה עד שעבר זמן הקרבן - הרי זה אנוס, ואינו בדרך רחוקה. הרמב"ם לשיטתו, שאנוס לא נפטר מן הפסח, ורק בדרך רחוקה נפטר מן הפסח. עיין לעיל במחלוקתו עם הראב"ד (הל' קרבן פסח ה,ב). ומפרש הרמב"ם דהכי קאמר (הברייתא): יכול לא יהא חייב כרת אם הזיד ולא עשה את השני, כדן מי שהיה בדרך רחוקה, כיון שנתעכב בדרך; תלמוד לומר 'ובדרך לא היה' והרי לא היה בדרך. כלומר, אף על פי שנתעכב בדרך, כיון שעכבו לא היה מחמת מרחק הדרך, קרינן ביה 'ובדרך לא היה', והרי הוא כאנוס אחר, ואם הזיד ולא עשה את השני, חייב כרת. כסף משנה.

¹³ משום שבברייתא נאמר אינו יכול ליכנס מפני גמלים וקרונות המעכבות אותו יכול לא יהא חייב וכו' והרמב"ם לכאורה נראה שפוסק להיפך דבעיכבוהו בהמות בדוחק אנוס ואינו חייב. מקורות: רמב"ם וראב"ד (הל' קרבן פסח ט).

¹⁴ מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח ה,ד).